

Ситник Н.С.,доктор економічних наук,
професор кафедри державних та місцевих фінансів,
*Львівський національний університет імені Івана Франка***Гринда А.М.,**магістр
*Львівський національний університет імені Івана Франка***Sytnik Natalia,**Doctor of Economics,
Professor of the Department of State and Local Finance,
*Lviv State University Ivan Franko***Grynda Andriana,**master,
Lviv State University Ivan Franko

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇЇ РОЗВИТКУ

Ситник Н.С., Гринда А.М. Фінансова безпека банківської системи України та перспективи її розвитку. Статтю присвячено визначенню сутності поняття «фінансова безпека банківської системи». Досліджено сучасний стан фінансової безпеки банківської системи України, її проблеми, розвиток та основні напрями підвищення банківського сектору. Проведено кількісний та якісний аналіз діяльності вітчизняних банків. Визначено основні завдання забезпечення фінансової безпеки банківської системи. Проаналізовано показники діючих банків із 2008 р. до 01.09.2019. Визначено оцінку рівня фінансової безпеки банківської системи України через складники банківської системи у 2017–2019 рр.: ресурсоутворюючий, депозитний та кредитний. Визначено зовнішні та внутрішні загрози фінансовій безпеці банківської системи. Виявлено проблеми фінансової безпеки банківської системи і запропоновано перспективні шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банк, фінансова безпека банку, фінансова безпека держави, банківська система, фінансовий ринок.

Сытник Н.С., Гринда А.М. Финансовая безопасность банковской системы Украины и перспективы ее развития. Статья посвящена определению сущности понятия «финансовая безопасность банковской системы». Исследованы современное состояние финансовой безопасности банковской системы Украины, ее проблемы, развитие и основные направления улучшения банковского сектора. Проведен количественный и качественный анализ деятельности отечественных банков. Определены основные задачи обеспечения финансовой безопасности банковской системы. Проанализированы показатели действующих банков с 2008 по 01.09.2019. Определена оценка уровня финансовой безопасности банковской системы Украины через составляющие банковской системы в 2017–2019 гг.: ресурсообразующую, депозитную и кредитную. Определены внешние и внутренние угрозы финансовой безопасности банковской системы. Выявлены проблемы финансовой безопасности банковской системы и предложены перспективные пути их решения.

Ключевые слова: банк, финансовая безопасность банка, финансовая безопасность государства, банковская система, финансовый рынок.

Sytnik Natalia, Grynda Andriana. Financial security of the banking system of Ukraine and prospects for its development. The article is devoted to defining the concept of "financial security of the banking system". The state of financial security of the banking system of Ukraine and the main directions of improving the financial security of the banking sector of the economy are investigated. The basic directions are investigated improving the financial security of banking sector of the national economy. The analysis of quantity and quality of activity of domestic banks in Ukraine is made. The problem of financial security of the banking system is considered. The number of operating banks from 2008 to September 1, 2019 is analyzed. The complexity of building a financial system itself determines the need to review each of its components to objectively assess the overall level of security. The essence and components of banking security are considered. Determination of a full-fledged assessment of the financial security level of the banking system of the economy of Ukraine, through the components of the financial banking system from 2017 - 2019: resource-forming, deposit and credit. Approaches to determining the financial security of the banking system are proposed. The importance of financial security is considered the banking sector, the factors that affect its level, and the current and potential threats

in this area. The views of scientists on these issues are analyzed and the author's vision of the necessary clarifications of the list of above mentioned factors and threats is given. The external and internal threats to the financial security of the banking system are identified. Some problems of financial security of the banking system are highlighted and perspective ways of their solution are suggested. management of financial security of the enterprise. As there are certain dangers for Ukrainian banks at different stages of the life cycle and depending on the economic situation in the country, the article outlines the major external and internal dangers that arise on domestic banking systems and justifies the need to develop and implement measures to improve the financial and financial management mechanisms. economic management and improvement of the banking system and restore confidence in the population.

Key words: bank, bank financial security, state financial security, banking system.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні стан банківської системи України характеризується як доволі нестійкий. Відповідно, це зменшує довіру до банків як звичайних громадян, так і великих підприємств. Усі верстви суспільства зацікавлені у стабільній, надійній та безперервній роботі банків, але кожна з них по-різному оцінює ступінь загроз діяльності банків і пропонує різні заходи щодо поліпшення її стану. Значне зменшення кількості українських банків та зниження якості надання ними послуг негативно відбиваються як на рівні життя та платоспроможності населення, так і на фінансовому стані промислових, сільськогосподарських, торговельних підприємств й установ. Одним зі шляхів мінімізації загроз та побудови ефективної банківської системи є гарантування її фінансової безпеки. Проте сьогодні формуванню ефективної фінансової безпеки банківської системи перешкоджають багато чинників.

Огляд (аналіз) останніх досліджень і публікацій з цієї проблеми, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Проблематикою фінансової безпеки банківського сектору загалом займалися такі вітчизняні вчені, як О. Барановський, Т. Болгар, Р. Гриценко, М. Єрмошенко, М. Зубок, О. Кириченко, В. Коваленко, О. Пластун, О. Штаєр, С. Яременко, а також зарубіжні дослідники: Л. Абалкін, Д. Алексєєва, В. Аленін, Д. Артеменко, А. Бриштєлев, Т. Гадомська, В. Гамза, О. Ілїнич, М. Калугін, О. Канаєв, О. Козловський, Д. Кольцов, Є. Кулікова та ін.

Ефективне функціонування банків та банківської системи у цілому неможливе без забезпечення фінансової безпеки країни загалом. Глобалізаційні та інтеграційні процеси, впровадження новітніх інформаційних технологій, посилення конкуренції зумовлюють появу

нових викликів і загроз фінансовій безпеці банківського сектору. Окрім того, сьогодні відсутні обґрунтована концепція і стратегія забезпечення фінансової безпеки банківської системи України та немає єдиних методичних підходів до оцінки її рівня.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є дослідження теоретико-методологічних засад фінансової безпеки банківської системи та визначення проблем і перспектив розвитку в даній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Ситуація, яка сьогодні склалася у системі фінансової безпеки банківського сектору, є доволі неоднозначною. З одного боку, дане питання є недостатньо розглянуто науковцями, з іншого – дослідження, присвячені цьому питанню, є неповними та неоднозначними. Відсутні науково обґрунтована концепція і механізм забезпечення фінансової безпеки банківського сектору, системні описи видів та змісту загроз фінансовій безпеці банківських інститутів, ґрунтовна характеристика фінансових регуляторів безпеки та стабільності функціонування банківського сектору.

Водночас сьогодні в економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття «фінансова безпека банківської системи». Натомість дослідники акцентують переважно увагу на поняттях «фінансова безпека банку», «фінансовий складник економічної безпеки банківської діяльності», «фінансова безпека в банківському секторі» тощо [5].

Розглянемо погляди вчених щодо дефініції «фінансова безпека банківської системи» (табл. 1).

На нашу думку, фінансова безпека банківської системи – це фінансова безпека сукупності комерційних банків, а також їхніх клієнтів і контрагентів, професійних учасників фінансових ринків, регулятора ринку

Таблиця 1

Сутність поняття «фінансова безпека банківської системи» згідно з поглядами вчених

№ п/п	Вчений	Сутність поняття «фінансова безпека банківської системи»
1.	О.І. Барановський	Сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану комерційного банку дії чи обставини попереджено чи зведено до мінімального рівня
2.	Т. Болгар	Стан банківських установ, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку
3.	Д. Артеменко	Комплекс заходів із досягнення максимально можливої платоспроможності та стійкості комерційного банку, ліквідності його балансу, ефективної структури капіталу й найбільш прибуткових напрямів його вкладень, що одержується шляхом чіткого стратегічного та тактичного планування, аналізу та запобігання загрозам фінансового характеру
4	М. Зубок	Стан стійкої життєдіяльності, за якого забезпечується реалізація мети банку та основних його інтересів, захист від внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих чинників незалежно від умов функціонування

Джерело: розроблено авторами за даними [1; 2; 4; 6]

банківських послуг і держави, що включають у себе не лише ризики фінансових утрат банківських інститутів, а й ризики, на які наражаються пов'язані з їхньою діяльністю економічні агенти.

Основний напрям фінансової безпеки банківської системи має орієнтуватися на підвищення економічної ефективності і мати за мету ріст обсягу та ефективності використання фінансових ресурсів.

Завдання фінансової безпеки банківської системи [7]:

- захист законних інтересів банку та його працівників;
- профілактика незаконних правопорушень стосовно банку та його майнової власності і персоналу;
- своєчасне виявлення загроз безпеці банку, проведення заходів щодо їх нейтралізації;
- дослідження загроз, які можуть сприяти заподіяння банку, його працівникам, клієнтам і акціонерам матеріальної та іншої шкоди, що заважає їхній нормальній діяльності.

Головними особливостями банківської діяльності сьогодні є її уразливість, нестійкість і залежність від державної підтримки, недосконале банківське законодавство, неефективне управління діяльністю банків, недобросовісна поведінка та непрофесійна діяльність працівників банків. Варто зазначити, що є певні загрози щодо банків, фінансів, інформації, персоналу банків, а також матеріальних цінностей. Криза, яка виникла у 2008 р., значно похитнула довіру населення до банківських установ, що спричинило зменшення їх кількості протягом останніх років (рис. 1).

Так, з рисунку видно, що стрімке зменшення кількості діючих банків в Україні розпочалося з 2014 р., тоді в Україні діяло 180 банків, а вже станом на

01.01.2015 їх кількість скоротилася до 163-х. Станом на 01.09.2019 в Україні функціонувало 76 банків. Таке зменшення кількості діючих банківських установ свідчить про низький рівень довіри суспільства до банків.

Повноцінна оцінка рівня фінансової безпеки банківської системи України неможлива без комплексного аналізу рівня її окремих складників. Так, рівень фінансової безпеки ресурсотворюючого складника функціонування банківського сектору України станом на 01.01.2019 знизився, оскільки погіршилася структура пасивів банків; знизилася темпи зростання традиційних джерел формування ресурсної бази. З 01.01.2019 зменшилися частка капіталу банків України з 161 108 млн. грн до 154 960 млн. грн, при цьому зросла частка зобов'язань банків із 1 172 723 млн. грн до 1 204 743 млн. грн станом на 01.01.2019. Таким чином, відчуючи нестачу власного капіталу, банки змушені більшою мірою вдаватися до внутрішніх і зовнішніх запозичень, що підвищує їхню залежність від останніх і знижує їхню фінансову безпеку (табл. 2).

Важливим складником фінансової безпеки банківської системи є депозитна безпека банківського сектору України, рівень якої у 2019 р. представлено в табл. 3.

Дослідивши дані Національного банку України, варто зазначити, що протягом досліджуваного періоду спостерігається зменшення темпів зростання депозитів, залучених банками, що свідчить про меншу довіру населення до банків і, відповідно, про погіршення фінансової безпеки банківської системи.

Значну частку в депозитах банків України становлять депозити резидентів. Так, депозити домашніх господарств на 01.01.2019 становили 56,8%, а вже з 01.01.2019 їх темпи зростання значно зменшилися,

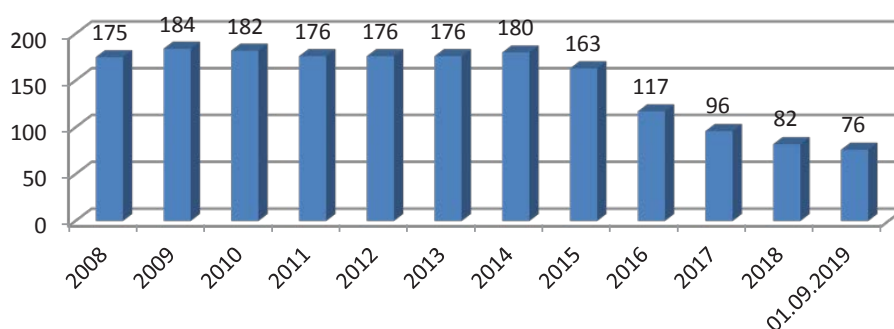

Рис. 1. Динаміка кількості діючих в Україні банків, 2008–01.09.2019

Джерело: розроблено авторами за даними [9]

Таблиця 2

Індикатори фінансової безпеки ресурсотворюючого складника банківської системи України за 01.01.2017–01.01.2019

Назва показника	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.09.2019
Пасиви, усього, млн грн	1256299	1333831	1359703	1379968
Темп зростання, %	100,2	106,2	101,9	101,5
Капітал, млн грн	123784	161108	154960	181058
Темп зростання, %	119,3	130,15	96,2	116,8
Частка в пасивах, %	9,8	12,3	11,4	13,1
Зобов'язання, млн грн	1132515	1172723	1204743	1198909
Темп зростання, %	98,4	103,6	102,7	99,5
Частка в пасивах, %	90,2	87,9	88,6	86,9

Джерело: розраховано авторами за даними [10]

Таблиця 3

Індикатори депозитної безпеки банківської системи України за 01.01.2017–01.01.2019

Назва показника	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.08.2019
Депозити залучені, млн грн	839433	955823	958235	997149
Темп зростання, %	114,9	113,9	100,3	104,1
Депозити резидентів, млн грн	780075	932967	935108	975356
Темп зростання, %	106,9	119,6	100,2	104,3
Частка в загальному обсязі депозитів, %	92,9	97,6	97,6	97,8
Депозити нефінансових корпорацій, млн грн	299689	342503	335472	362292
Темп зростання, %	107,5	114,3	97,9	107,9
Депозити домашніх господарств, млн грн	437689	530250	530731	544935
Темп зростання, %	94,6	121,1	100,1	102,7
Депозити нерезидентів, млн грн	59358	22856	23127	21793
Темп зростання, %	139,3	38,5	101,2	94,2
Частка в загальному обсязі депозитів, %	7,1	2,4	2,4	2,2

Джерело: розраховано авторами за даними [10]

що свідчить про доволі низький рівень депозитної безпеки банківського сектору.

Рівень кредитної безпеки банківського сектору України у 2019 р. порівняно з попереднім роком знизився, оскільки знизилися темпи зростання наданих комерційними банками кредитів на 3,9% станом на 01.09.2019 порівняно з початком року (табл. 4).

Ще одним важливим показником визначення оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи є показник інвестиційної безпеки. Так, інвестиційна безпека вітчизняного банківського сектору також знизилася внаслідок істотного зниження темпів зростання вкладень комерційних банків у цінні папери (на 9,1% станом на 01.09.2019 порівняно з початком року).

Таким чином, дослідивши діяльність вітчизняних банків та зробивши аналіз їхньої фінансової безпеки, варто зазначити, що для банківської системи України загалом небезпеку становить низка загроз, що є ризиками внутрішнього й зовнішнього середовища. До внутрішніх загроз фінансової безпеки банківської системи належать: незбалансована структура активів і пасивів; неефективна кредитна політика; низький рівень інноваційної політики в даній сфері; низька кваліфікація та відповідальність персоналу банку; нестача ліквідних активів; відсутність стратегічного управління й ефективною маркетинговою політики. Крім вищезазначених ризиків, до зовнішніх ризиків фінансової безпеки банківської системи належать: низька довіра до банківської системи; високий рівень конкуренції; несприятлива політична ситуація в країні; нестратегічна політика Національного банку [8].

На нашу думку, для підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи важливим є подальше стимулювання капіталізації банківської системи; посилення вимог до публічної інформації про фінансовий стан власників і структуру управління банків; використання підходів до банківського регулювання й нагляду, перевірених світовою практикою, внесення відповідних змін у регуляторні акти НБУ. Окрім того, доречним є забезпечення стійкого функціонування банків в умовах їх взаємодії з екзогенним та ендогенним середовищем, що постійно змінюється, а також виявлення і нейтралізація зовнішніх та внутрішніх загроз стійкому функціонуванню банків [8].

Забезпечення фінансової безпеки банківської системи України, на наше переконання, має відбуватися з урахуванням розроблення Стратегії розвитку банківського сектору України. Так, для підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи у Стратегії мають бути відображені: необхідність застосування інтенсивного розвитку банківського сектору; напрями розвитку банківського сектору з огляду на забезпечення пріоритетів соціально-економічного та інноваційного розвитку України та її регіонів. Для цього мають бути задіяні державні та великі приватні комерційні банки з вітчизняним капіталом, а також забезпечене реальне функціонування банку економічного розвитку; доцільність розроблення й реалізації в умовах проголошеної в нашій державі децентралізації влади стратегій розвитку банківських секторів регіонів України; співвідношення розвитку активів та інвестиційного кредитного потенціалу банківського сектору і фінансових ринків [3].

Таблиця 4

Індикатори кредитної безпеки банківської системи України за 01.01.2017–01.01.2019

Назва показника	01.01.2017	01.01.2018	01.01.2019	01.09.2019
Активи банків, млн грн	1256299	1333831	1359703	1379968
Темп зростання, %	100,2	106,2	101,9	101,5
Кредити надані, млн грн	1005923	1036745	1118860	1075249
Темп зростання, %	99,6	103,1	107,9	96,1
Вкладення у цінні папери та довгострокові інвестиції, млн грн	332273	425803	480615	437303
Темп зростання, %	164,9	128,1	112,9	90,9
Резерви за активними операціями банків, млн грн	484383	511062	556445	524335

Джерело: розраховано авторами за даними [10]

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, лише ефективне управління всіма підсистемами банку дасть змогу уникнути загроз, пов'язаних із його внутріш-

німи та зовнішніми складниками. Проте першочергову роль відіграють дієвий фінансовий менеджмент банку, ретельний підбір та підготовка кадрів, розширення асортименту банківських послуг та управління ризиками.

Список використаних джерел:

1. Артеменко Д.А. Механизм обеспечения финансовой безопасности банковской деятельности : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение и кредит». Ростов-на-Дону, 1999. 32 с.
2. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія, оцінка та механізм забезпечення) : монографія. Київ : КНТЕУ, 2004. 759 с.
3. Барановський О.І. Фінансова безпека банківського сектору економіки України : дис. ... док. экон. наук : 08.00.08. Київ, 2016. 237 с. URL : <http://ubs.edu.ua/images/PDF/vovchenkodisser.pdf> (дата звернення: 01.11.19).
4. Болгар Т.М. Фінансова безпека банків в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». Суми, 2008. 21 с.
5. Вовченко Р.С. Підходи до розкриття сутності фінансової безпеки банківського сектору національної економіки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2015. Т. 2. № 19. URL : <http://fkd.org.ua/article/view/56896> (дата звернення: 02.11.19).
6. Зубок М.І. Безпека банківської діяльності : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2013. С. 79.
7. Ситник Н.С., Васильків І.М. Фінансова безпека банків як один зі складників фінансової безпеки держави. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Економіка і управління»*. 2018. Т. 29(68). № 6. URL : http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_6/29.pdf (дата звернення: 02.11.19).
8. Сак Т. Фінансово-економічна безпека комерційних банків України. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Гроші, фінанси та кредит*. 2015. № 2. URL : <file:///C:/Users/Admin/Downloads/351-Article%20Text-537-1-10-20180910.pdf> (дата звернення: 01.11.19).
9. Офіційний вебсайт Минфину. URL : <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/count/2019/> (дата звернення: 03.11.19).
10. Офіційний вебсайт НБУ. URL : <https://www.bank.gov.ua/supervision/monitoring> (дата звернення: 03.11.19).

References:

1. Artemenko D.A. Mekhanizm of obespecheniya finansovoy bezopasnosti bankovskoy deyatel'nosti: avtoref. dis. on soiskanie uchenoy stepeni kand. yéif. sciences: special. [Financial security mechanism of banking activity: author's abstract. diss. for the degree of Cand. econom. Sciences: Special.] Rostov-on-Don, 1999. 32 p. (in Ukrainian)
2. Baranovskiy O.I. (2004). Finansova bezpeka v Ukrayini (metodologiya, ocinka ta mexanizm zabezpechennya) [Financial security in Ukraine (methodology, assessment and provisioning mechanism)]. K.: KNTEU, 759 p. (in Ukrainian)
3. Baranovsky O.I. Finansova bezpeka bankivskogo sektory ekonomiku Ukrayini [Financial security of the banking sector of the Ukrainian economy: dissertation.] Kyiv, 2016. 237 p. URL: <http://ubs.edu.ua/images/PDF/vovchenkodisser.pdf> (accessed 01.11.19). (in Ukrainian)
4. Bolgar T.M. Finansova bezpeka bankiv v umovach runkovoi transformatsii ekonomiku Ukrayini [Finance Banking in the minds of the market transformation of the economy of Ukraine] Sumi, 2008. 21 p. (in Ukrainian)
5. Vovchenko R.S. Pidchodu do rozkruttya sytnosti finansovoi bezpeku [Approaches to revealing the essence of financial security of the banking sector of the national economy.] Proceedings of the Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice, University of Banking. 2015. Volume 2, No. 19. URL:<http://fkd.org.ua/article/view/56896>. (in Ukrainian)
6. Zubok M.I. Bezpeka bankivski diyalnosti: navch. pos_b. [Banking Security: Educ. tool]. K.: KNEU, 2013. 154 s. (p. 79). (accessed 02.11.19). (in Ukrainian)
7. Sytnik N.S., Vaskov I.M. Finansova bezpeka bankiv yak odun iz skladnukiv finansovai bezpeku derzhavu [Financial security of banks as one of the components of financial security of the state.] Scientific notes of VN Vernadsky TNU. Series: Economics and Management. Vol. 29(68). # 6, 2018. URL:http://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_6/29.pdf (accessed 02.11.19). (in Ukrainian)
8. Sak T. Finansovo-ekonomichna bezpeka komertsyynuh bankiv Ukrainu [Financial and Economic Security of Commercial Banks of Ukraine.] Economic Journal of Lesya Ukrainka Eastern European National University. SECTION V. Money, Finance and Credit. 2, 2015. URL: <file:///C:/Users/Admin/Downloads/351-Article%20Text-537-1-10-20180910.pdf> (accessed 01.11.19). (in Ukrainian)
9. Official website of the Ministry of Finance. URL: <https://index.minfin.com/en/banks/stat/count/2019/> (accessed 03.11.19).
10. NBU Official Website URL: <https://www.bank.gov.ua/supervision/monitoring> (accessed 03.11.19).